

## ΕΝΑΣ ΠΙΝΑΚΑΣ, ΜΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Αλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου

και των συνεργατών της Διαποίμανσης

Με έναυσμα έναν πίνακα του π. Σταμάτη Σκλήρη

### Η συζήτηση γύρω από τον πίνακα

Με αφορμή την Κυριακή της Σταυροπροσκυνησεως (22 Μαρτίου 2020) και όπως συνηθίζουμε στην **Διαποίμανση** την αρχική σελίδα κάθε μηνός να την αφιερώσουμε σε κάποιο επίκαιρο θέμα, σκεφτήκαμε τον Μάρτιο του 2020 να τον αφιερώσουμε στον **Σταυρό**. Προς αυτή την κατεύθυνση μας οδήγησε ένας πίνακας του π. Σταμάτη Σκλήρη. Σκεφθήκαμε να οργανώσουμε **μια συζήτηση γύρω από αυτόν τον πίνακα**, ο οποίος ασφαλώς δεν διεκδικεί σε καμία περίπτωση να χαρακτηριστεί ως βυζαντινή **εικόνα**.

Προκαλέσαμε, λοιπόν, μεταξύ των αναγνωστών και άλλων φίλων του ιστότοπου μια συζήτηση γύρω από αυτόν τον πίνακα, επιγράφοντας το όλο εγχείρημα: **Ένας πίνακας, μια συζήτηση**, με την παράκληση μάλιστα να δώσουν, ατενίζοντας τον εκτιθέμενο πίνακα, έναν **τίτλο** και να περιγράψουν τις **εντυπώσεις** τους και τα **συναισθήματα** που τους προξενεί.

Οι απαντήσεις τους δεν άργησαν να φτάσουν. Ήταν εντυπωσιακός ο πλούτος των **τίτλων** που δόθηκαν και η ποικιλία των **προσεγγίσεων**. Ο καθένας και η καθεμία από τους συμμετέχοντες έδωσαν τον δικό τους χρωματισμό εμβαθύνοντας σε αυτά που τους έκαναν εντύπωση και στα συναισθήματα που τους προκάλεσε, χωρίς να παραλείπουν και θεολογικά σχόλια αλλά και πνευματικά ερεθίσματα όπου τα εντόπιζαν.

Οι αντιδράσεις ποικίλουν. Μερικοί θέλησαν να πλησιάσουν με αυστηρά τεχνοκριτικά κριτήρια ορθοδόξου αγιογραφίας την αυθόρμητη εικαστική προσέγγιση του καλλιτέχνη, ρίχνοντας μία, κατ' ευφημισμόν, «λοξή ματιά». Άλλοι αφέθηκαν νοσταλγικά σε μια άμεση βίωση των ερεθισμάτων που προσελάμβαναν από τον πίνακα. Υπήρχε στους περισσότερους μια αναφορικότητα στον ίδιο τον καλλιτέχνη και μια αμεσότητα σχέσης με αυτόν. Όλα αυτά μπορεί ο αναγνώστης των απαντήσεων να τα διαπιστώσει και από μόνος του -και πολλά ακόμα περισσότερα- στις παρατιθέμενες απαντήσεις που ακολουθούν στο παρόν σημείωμα με αλφαβητική σειρά αυτών που συμμετείχαν στην «έρευνα»!

Όλοι διείδαν το σύμβολο του Σταυρού στο συγκεκριμένο πίνακα είτε ως αντικείμενο **προσκυνησεως** είτε ως αντικείμενο **υψώσεως** και **ανυψώσεως**. Μία

απάντηση χρησιμοποίησε ως σχόλιο ένα λόγιο αμερικανού φιλοσόφου. Υπαινισσόταν τις τέσσερις κεραίες του Σταυρού; «Η λύπη κοιτάζει πίσω. Ο φόβος κοιτάζει τριγύρω. Η πίστη κοιτάζει ψηλά». Άθελα μας έρχεται στο νου η εικόνα του Αποστόλου Παύλου για το πλάτος και το μήκος και το βάθος και το ύψος του μυστηρίου της σωτηρίας (Εφεσίους 3, 18), που περικλείεται στο μυστήριο του Σταυρού. Υπερβολή;

Εντυπωσιάσαν και οι απαντήσεις από φοιτητές του ΣΤ' εξαμήνου του Προγράμματος Ιερατικών Σπουδών και του Προγράμματος Εκκλησιαστικής Μουσικής και Ψαλτικής της Πατριαρχικής Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Κρήτης, η οποία έγινε στο πλαίσιο της διδασκαλίας του μαθήματος της Ποιμαντικής, που συνόψισε η συνάδελφος και φίλη επίκουρη καθηγήτρια κ. Ροδάνθη Ανδρουλιδάκη - Πετράκη στα ερωτήματά μας.

Αφού ολοκληρώθηκαν οι απαντήσεις παρακαλέσαμε τον πατέρα Σταμάτη να δώσει και την δική του εκδοχή στη δημιουργία αυτού του πίνακος. Ο καλλιτέχνης είναι πάντοτε διστακτικός στο να περιγράψει τα βήματα δημιουργίας ενός έργου του. Το έκανε, όμως, για εμάς και τον ευχαριστούμε γι' αυτό. Κάποια στιγμή προς το τέλος του μηνός Μαρτίου προστέθηκε στα *Περισσότερα* της Αρχικής σελίδας. Ως **Επίμετρο** το παραθέτουμε στη συνέχεια των απαντήσεων που ακολουθούν. Σημειώνουμε και τον ιστότοπο του π. Σταμάτη για όποιον θελήσει να κάνει έναν εικαστικό περίπατο και να γνωρίσει από πιο κοντά τον δημιουργό [www.holyicon.org](http://www.holyicon.org). Η χριστιανική μας Παράδοση ευνοεί άλλωστε την καλλιτεχνική δημιουργικότητα<sup>1</sup>.

Θελήσαμε να θέσουμε υπόψη του π. Σταμάτη όλο το υλικό που συγκεντρώθηκε. Όπως πάντα ευγενής και με το ποιμαντικό τακτ που τον χαρακτηρίζει είχε την καλοσύνη να μας απαντήσει με **Επιστολή** του και να μας ευχαριστήσει για την προσοχή που επιδείξαμε σε μια δημιουργία του. Την παραθέτουμε ευγνώμονες για την όλη προσφορά του.

---

<sup>1</sup> Βλ. Α.Μ. Σταυρόπουλου Χριστιανική Παράδοση και καλλιτεχνική δημιουργικότητα, στο Α.Μ. Σταυρόπουλου, *Ιχνηλασίες, Ευθύνη*: Αναλόγιο κστ', Αθήνα 2007, σ. 130-145 και στον ιστότοπο: <http://www.diapoimansi.gr/PDF/STAYROPOYLOS%20DIGITAL/3%20ARURA%20EYUYNH/2001/299%20CE%A7%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%83%CE%B7%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1.pdf>

## Οι απαντήσεις

### *Ελένη Αργυροπούλου*

Αντικρίζοντας κανείς τον πίνακα του π. Σταμάτη Σκλήρη θα έλεγα ότι καταλύεται από ένα συναίσθημα αισιοδοξίας. Αν και μπλέκει χρώματα θερμά και ψυχρά, το αποτέλεσμα δεν φαίνεται να είναι συνολικά ψυχρό. Με το κόκκινο και το κίτρινο χρώμα στη γη και το Σταυρό δίνει μια δυναμική και ισχυρή ενέργεια στον παρατηρητή που κοίτα τον πίνακα. Το κόκκινο είναι χρώμα ισχυρό καθώς και το κίτρινο αισιόδοξο και ζωντανό. Κανείς αφήνει χωρίς αμφιβολία, την πρώτη του ματιά σε εκείνο το σημείο! Ύστερα η ματιά μας πέφτει στο ότι η γη συνδέεται με τον Σταυρό με κάποιο τρόπο.

Ή θα μπορούσαμε να πούμε ότι φυτρώνει η βλάστηση έτσι, παίρνοντας το σχήμα Σταυρού. Ή ακόμα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι γεννιέται μέσα από τον Σταυρό ο κόσμος, η φύση, παρατηρώντας μάλιστα και το κάτω μέρος του πίνακα όπου παρουσιάζονται μορφές φιδιών, σαλιγκαριών. Συναισθήματα δέους λοιπόν θα έλεγα ότι εγείρονται μπροστά σε αυτή την άρρηκτη σχέση Σταυρού και κόσμου.

Το κόκκινο χρώμα που συνδέεται με τον Σταυρό δεν θα μπορούσε να μας θυμίσει παρά το αίμα του Χριστού στη σταύρωση. Στη συνέχεια της βλάστησης, παρατηρείται το φως να μειώνεται. Σαν να θέλει να μας δείξει με ακόμα έναν τρόπο ο καλλιτέχνης, ότι ο Σταυρός είναι μπροστά. Αυτός και μόνο μας οδηγεί.

Το χρώμα του πράσινου που χρησιμοποιεί ο ζωγράφος είναι περισσότερο ίσως για να δώσει αρμονία στο σύνολο. Είναι χρώμα αρμονίας που ηρεμεί λίγο τη ματιά από την ένταση χρωμάτων που επικρατεί μπροστά. Τέλος, ο ουρανός. Μπλε, με λεπτομέρειες γαλάζιου, χρώμα ηρεμίας. Έρχονται λοιπόν όλα αυτά τα συναισθήματα της αισιοδοξίας, δέους, αρμονίας και ηρεμίας να εναρμονιστούν και να αλληλοσυμπληρωθούν αφήνοντας μας τελικά ένα αίσθημα θαλπωρής... αναμένοντας την Ανάσταση του Κυρίου μας!

### *Αναστασία Βαβάση- Λάγγη*

Ο πίνακας του π. Σταματίου Σκλήρη είναι καταπληκτικός και μου θυμίζει έργο του Van Gogh!

«Οι ουρανοί διηγούνται δόξαν Θεού» μέσα από τον βαθύτατα blue ultra marine ή κοβαλτίου έναστρο ουρανό...

Ο Σταυρός του Κυρίου μας προβάλλει μέσα από τον περιποιημένο αγρό, είναι ο Σίτος της Ζωής που θα γίνει ο Άρτος της. Παράλληλα, είναι και συνδυασμός φοίνικα, της Δόξας της Θεότητας, το Ωσαννά του Ευλογημένου Ερχόμενου! Το χρυσοκόκκινο του Σταυρού και του αγρού δένουν υπέροχα με τον φόντο του πράσινου -σμαραγδί παραδείσιου, χλοερού κάμπου!

Ωστόσο, στη βάση του Σταυρού υπάρχει ο ελισσόμενος όφις, για να μας θυμίζει πάντα ότι παντού υπάρχει ο Πειρασμός, ακόμη και σε ένα τόσο λαμπρό και θριαμβευτικό θέμα, όπως αυτό του Σταυρού! Το ίδιο συμβαίνει και με την εικόνα της Γεννήσεως του Ιησού Χριστού, όπου συχνά στο κάτω μέρος της εικόνας απαντάται ο Διάβολος με την μορφή γέροντα με κάπα να σπέρνει την αμφιβολία με λογισμούς στον Ιωσήφ. Ο Μεσσίας Γεννάται, μέσα στον κόσμο όμως που βασιλεύει ο "άρχων του κόσμου τούτου". Πάνω στον Χριστό, όμως, δεν έχει καμία εξουσία και έχει ήδη κριθεί. Είναι σαν την εικόνα της Σταυρώσεως που στην βάση του Σταυρού υπάρχει η νεκροκεφαλή.

Όπως το σιτάρι που φυτεύεται μας θυμίζει την Ανάσταση, έτσι και ο Σταυρός είναι συνδυασμός Σίτου Αναστάσιμου και θριαμβευτικού Βαΐου.

Και όπου η Ανάσταση, δεν υπάρχει τίποτα που να την επισκιάζει!

Καλή και ευλογημένη Ανάσταση να έχουμε!

### ***Βάσω Γώγου***

Στον πίνακα θα έδινα τον τίτλο:

*«Η ελπιδοφόρα δύναμη της όντως Ζωής».*

Εντυπώσεις: ένας Σταυρός που ανθίζει και καρπίζει γεμάτος φως, σε μια φύση που πάλλεται από χρυσό φως και χαρά. Και μέσα της συμπαρασύρει ό,τι σε άλλη περίπτωση θα φαινόταν τρομακτικό ... φιδάκια, σκουληκάκια, μορφές ζωής που απειλούν, αλλά να που εδώ εντάσσονται οργανικά και ενώνονται με τη δύναμη της ζωής. («Η τελεία αγάπη έξωβάλλει τον φόβον» (Α' Ιωάννου 4, 19))

Συναισθήματα: χαρά, ελπίδα, αγάπη

Καλή Σαρακοστή, με τη χαρά της προσμονής του Πάσχα!

### **Φωτεινή Δρακακάκη**

«Η λύπη κοιτάζει πίσω.

Ο φόβος κοιτάζει τριγύρω.

Η πίστη κοιτάζει ψηλά».

*Ralph Waldo Emerson* (1893-1884) Αμερικανός Φιλόσοφος

### **Χαρούλα Θεοδόση**

Τίτλος μας:

«Πνοή»

Ο συγκεκριμένος Σταυρός μας δίνει την εντύπωση της εναλλαγής των εποχών του χρόνου. Μια ιδιαίτερη οπτική γωνία και απεικόνιση του Σταυρού που βλέποντας τα χρώματα, προκαλεί μια αντίθεση συναισθημάτων.

### **Αννα Καπελέρη**

Ο τίτλος που του δίνω είναι:

«Ο φλεγόμενος Σταυρός».

Επίκαιρος όσο ποτέ ο πίνακας που μας επισυνάπτετε. Ενώ είναι φτιαγμένος από στάχια, μοιάζει να φλέγεται. Θυμίζει ίσως τον Μωσή και την φλεγόμενη βάτο. Βρισκόμαστε κι εμείς δηλαδή μπροστά σε μία Θεοφανεία. Στις δύσκολες μέρες που διανύουμε ας ατενίσουμε τον Σταυρό του Κυρίου αφού πρώτα αντιληφθούμε την ιερότητά Του και απαλλαγούμε από τα πάθη μας, όπως ο Μωσής από τα υποδήματά του, ας βιώσουμε τα Πάθη του Κυρίου μέσα από τα πάθη των συνανθρώπων μας και τις προσωπική μας αναζήτηση του Θεού.

### **Μένια Κουρτεσάκη**

Στον πίνακα θα μπορούσα να βάλω τον τίτλο:

«Σταυρανάσταση».

Τα συναισθήματα που μου προξενεί είναι γαλήνης και ελπίδας. Γενικότερα μου δημιουργεί μια αίσθηση εσωτερικής ειρήνης.

## Σπυρίδων Μαρίνης

Θα είμαι επιγραμματικός ξεκινώντας από το τελευταίο σκέλος του αιτήματός σας: 1) το συναίσθημα που μου προξενεί ο πίνακας είναι η λύπη για την αποτυχημένη απόπειρα του καλλιτέχνη να παραπέμψει τον θεατή στο θέμα του Σταυρού και της Σταυροπροσκυνήσεως μέσα από μία κακότεχνη θρησκευτική ιδέα. 2) Η παραπάνω κρίση στηρίζεται στις ακόλουθες εντυπώσεις που μου δημιουργεί το έργο: α) Το μεταφυσικό στοιχείο, που αντιπροσωπεύεται εδώ από το μπλε του ουρανού, καταλαμβάνει το λιγότερο και όχι το μεγαλύτερο όπως θα όφειλε μέρος του πίνακα. (Το γήινο στοιχείο καταλαμβάνει περισσότερο από τα 2/3 του πίνακα!) Έτσι, το υπερβατικό στοιχείο του Σταυρού συρρικνώνεται ως δευτερεύον στοιχείο και περιορίζεται πλήρως στην σημαντική του έργου.

β) Ως ορθόδοξος χριστιανός δεν μπορώ να δω καμία εκκλησιαστική συσχέτιση του Σταυρού και της Σταυροπροσκυνήσεως μ' ένα «καλλιτεχνικά»=αυθαίρετα διαμορφωμένο σταυρόσχημο φυτό. Η γενική και αφηρημένη συμβολική ιδέα του Σταυρού με βγάζει έξω από την Παράδοσή μου. Δεν βλέπω τίποτα το οικείο προς την εκκλησιαστική μου εμπειρία, αντίθετα το έργο αυτό με παραπέμπει σε μία καλλιτεχνική-συμβολική αντίληψη περί σταυρού κάποιου ετερόδοξου ή και αλλόδοξου ανθρώπου. Επομένως η σημαντική της παράστασης είναι στα μάτια μου περισσότερο θρησκευτιολογική παρά εκκλησιαστική όπως την βιώνω, μέχρι σήμερα, στην Ελλάδα.

γ) Ο χωρίς λογική συνέπεια φωτισμός του έργου ενοχλεί τόσο την αισθητική όσο και την ζωγραφική-αγιογραφική εμπειρία μου. Ο καλλιτέχνης, πολύ σωστά, έχει επικεντρώσει τον φωτισμό στα εμπρός φυτά, στο πρώτο πλάνο του θεατή, θέλοντας με αυτό να δώσει μία προοπτική βάθους στο έργο του (φυσιοκρατία). Αν συνέχιζε αυτή την λογική σε ολόκληρο το έργο θα υπήρχε μία ομοιογενής λογική και θα γινόταν περισσότερο αποδεκτό το έργο. Τώρα όμως, η λογική αυτή ανατρέπεται, διότι ο φυσικός φωτισμός μπερδεύεται στο σταυρόσχημο φυτό και πάει να γίνει συμβολικός ή εικονογραφικός, δηλαδή αντιρεαλιστικός. Έτσι φωτίζεται από αριστερά το κάτω στέλεχος, από δεξιά το ανώτερο και στο επάνω μέρος τα δύο οριζόντια στελέχη.

Αν συνέχιζε ο φωτισμός από αριστερά και στο επάνω μέρος θα είχαμε μία συνέπεια στο σχήμα του Σταυρού. Τώρα όμως διακόπτεται η συνέχεια και

μας καλεί να δούμε το άνω μέρος, δηλαδή το τρίφυλλο, ανεξάρτητα από το κάτω στέλεχος κι επομένως από τον τύπο του Σταυρού! Η σύγχυση αυτή είναι δομικής φύσης (δεν έχει καμία σχέση με την μικτή τεχνική της ζωγραφικής), και ερμηνεύεται στα μάτια μου, ως ένα έλλειμμα εικαστικής θεώρησης και καλλιτεχνικής ανεπάρκειας του δημιουργού που μοιραία τοποθετεί το έργο στα πλαίσια του καλλιτεχνικού ερασιτεχνισμού. 3) Όσο για τον τίτλο που θα έδινα στο έργο θα ήταν «άτιτλο».

### ***Τριαντάφυλλος Μπολτέτσος***

Ο Πίνακας του π. Σταμάτη οπωσδήποτε μέσω των χρωμάτων των ζωντανών και ταιριαστών δίνει μία πρώτη αίσθηση της αρμονίας και της γαλήνης. Μέσα από μία τρισδιάστατη αίσθηση με τον Σταυρό στο μέσον και την φύση στο βάθος, μας δίνει σε πρώτο πλάνο και την εικόνα ενός μικρού φιδιού που ατενίζει προς τον Σταυρό. Μας δημιουργεί έτσι συνειρμούς με τον όφι της Παλαιάς Διαθήκης. Είτε με τον συμβολισμό που έλαβε μέσω του Μωυσή, είτε μέσω της μορφής του που δανείστηκε ο μισάνθρωπος Διάβολος. Οπωσδήποτε η επιλογή του κόκκινου χρώματος, του χρώματος της αγάπης, πάνω στον υψωμένο Σταυρό, δίνει μία θερμότητα συναισθημάτων.

### ***Μαρία Πάνου-Ροδίτου***

Σε μια γη που φλέγεται από αρρώστιες, πολέμους, σιτοδείες, λειψυδρία, πνευματικές ασθένειες και σοβαρές ελλείψεις αγάπης, φροντίδας για το συνάνθρωπο και έντονης απογοήτευσης για τη συνέχεια του ανθρωπίνου γένους, προβάλλει ο Σταυρός.

Έχει το ίδιο χρώμα της φωτιάς, της καταστροφής του ευάλωτου του υλικού του, του κοινού πεπρωμένου του ανθρωπίνου γένους, αλλά, ταυτόχρονα, γίνεται στάχυ πολύκαρπο και ξανθό, που υπόσχεται τη λύτρωση, τη φύτευση της ελπίδας, την βεβαίωση της αιωνιότητας, τη σιγουριά της χαράς, της αγάπης, της πολύκαρπης Βασιλείας του Θεού.

Ο Σταυρός του Κυρίου δεν δείχνει μόνο το πάθος, αλλά και τη σωτηρία, δεν σημαίνει μόνο την ανάληψη της ευθύνης για τον πόνο την απόφαση πληρωμής των λύτρων της αμαρτίας για το συνάνθρωπο, αλλά δηλώνει και την καύση μιας Θεανθρώπινης καρδιάς για την ευφρόσυνη κατάληξη στη Βασιλεία Του, που αναδεικνύεται γαλάζια και απέραντη, μια χώρα του

Αχωρήτου όπου οι καρποί των σιτηρών σε σχήματα αστεριών μας βεβαιώνουν ότι υπάρχουν μονές απέραντες σε αριθμό που μας περιμένουν να βιώσουμε αυτό που ο εδώ κόσμος ελπίζει και κάποιοι εμπρηστές ζητούν να μας αρνηθούν.

Δεν θα τα καταφέρουν, όμως, γιατί αντί να καούν τα χλωρά μέσα στα ξηρά χόρτα, η φλόγα γίνεται θεϊκή ενέργεια που μετατρέπει τα χλωρά στοιχεία της πίστης μας σε άφλεκτα Βάτο που μας εγγυάται τον Ουρανό.

Καλή βίωση της Ανάστασης του Κυρίου μας να έχουμε. Ευχαριστώ θερμά για την ευκαιρία να στοχαστώ.

### *Εβίτα Ρεντζή*

Θα έδινά τον τίτλο:

«Σταυρός καρποφορίας».

Μπορούμε να διακρίνουμε τρία επίπεδα στον πίνακα, που επικεντρώνονται μάλιστα στην αλλαγή χρώματος, όχι τυχαία, πιθανότατα. Αρχικά ο Σταυρός από στάχυα προξενεί μια μελαγχολία, έναν φόβο της εγκατάλειψης, "μήπως θα μείνω μόνος/η;" διότι η φύση μοιάζει να πεθαίνει και να διανύει το τελικό στάδιο του μαρασμού της. Πίσω από τον Σταυρό, όμως, διαφαίνεται το μέλλον το οποίο είναι καρποφόρο, η φύση είναι χλωρή, ανθίζει ξανά και στέλνει μήνυμα ελπίδας ότι δεν τελείωσαν όλα. Στο background ο ουρανός είναι γαλάζιος και αχνοφαίνονται άστρα τα οποία προμηνύουν την ελπίδα και την πίστη του Παραδείσου.

Νομίζω ότι ο πίνακας γεννά τα συναισθήματα που όλοι βιώνουμε κατά τη διάρκεια όχι μόνο της Μεγάλης Σαρακοστής, αλλά και της ζωής μας, άλλωστε και εκείνη αρκετές φορές μοιάζει με τη Μεγάλη Σαρακοστή. Δηλαδή οι άνθρωποι ζούμε μικρούς ή μεγάλους σταυρούς τους οποίους καλούμαστε να τους σηκώσουμε και να τους αντέξουμε (;). Αρχικά ο εσωτερικός μας κόσμος μοιάζει με ξηρά στάχυα που ολοκλήρωσαν τον κύκλο τους και δεν έχουν καμία ελπίδα ανάκαμψης. Όμως, είναι μια ιδέα, μια παραίσθηση, διότι όταν σηκώσουμε στους ώμους μας τον Σταυρό μας και ανέβουμε τον Γολγοθά, τότε ανατέλει -αναπάντεχα πολλές φορές- η αλλαγή, η ελπίδα, η καρποφορία μας.



## *Γιώργος Σκλιάς*

Ο Σταυρός προβάλλει ως κυρίαρχο σύμβολο μέσα στην όλη παράσταση. Η όλη εικόνα εκπέμπει μια έντονη ενέργεια και κινητικότητα. Το κόκκινο χρώμα δίνει την αίσθηση ότι ο Σταυρός καίγεται και εκπέμπει ενέργεια και ζωή, δραστηριότητα. Η πυκνή βλάστηση προκαλεί το αίσθημα έντονων διεργασιών και προτρέπει σε παραγωγικότητα. Το μπλε φόντο στο βάθος δίνει μια προοπτική στο επέκεινα, μια γαλήνη η οποία περνά από το έντονο του Σταυρού. Ο Σταυρός προβάλλει ως κυρίαρχο στοιχείο, με ζωντάνια όπως η φωτιά. Αμέσως ακολουθεί η δραστηριότητα και στην συνέχεια η γαλήνη.

## *Κυριακή Τριανταφυλλίδου*

Στον πίνακα λοιπόν, θα έδινα τον τίτλο:

«Ο σπόρος που πέθανε και έβγαλε καρπό πολύ» (Ιωάννου 12, 24).

Νομίζω πως πρόκειται για ένα μήνυμα που κρύβει μέσα του θλίψη και πολλή χαρά ταυτόχρονα. Θλίψη γιατί μιλάει για θυσία και αυταπάρηση και χαρά, γιατί προσδοκά σε καρποφορία. Αυτός ο πίνακας επομένως σχετίζεται με όλα όσα καταπιανόμαστε, είτε στην οικογένεια, είτε στις σπουδές, είτε στην εργασία μας, είτε στους προσωπικούς μας αγώνες. Διότι αν θέλουμε κάτι να γίνει ουσιαστικό και γόνιμο, χρειάζεται πολύ κόπο. Ακόμα και πιο ασήμαντα φαινομενικά πράγματα, όπως ένας αυτοπεριορισμός στο σπίτι και μια σχετική εγκράτεια, μπορεί να σημαίνει τελικά την σωτηρία πολλών ασθενέστερων αδελφών και συμπολιτών.

## *Φοιτητές της Πατριαρχικής Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Κρήτης*

Αφού ευχαριστήσαμε τον ελλογιμώτατο Καθηγητή κ. Αλέξανδρο Σταυρόπουλο, ο οποίος μας πρότεινε να σχολιάσουμε τον πίνακα του π. Σταμάτη Σκλήρη, σας παρουσιάζουμε την ανάγνωση του εν λόγω πίνακα από φοιτητές του ΣΤ' εξαμήνου του Προγράμματος Ιερατικών Σπουδών και του Προγράμματος Εκκλησιαστικής Μουσικής και Ψαλτικής της Πατριαρχικής Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Κρήτης, η οποία έγινε στο πλαίσιο της διδασκαλίας του μαθήματος της Ποιμαντικής.

**Τίτλοι** που προτάθηκαν από τους φοιτητές: *Ο σταυρός του κάθε ανθρώπου, Ο Σταυρός και η Δημιουργία, Θεϊκή φύση, Τα πάντα στη ζωή μας*

*είναι ένας σταυρός, Η πτώση και η Ανάσταση, Σαρακοστή, Στάχια, Χρυσ αφένια στάχια, Το στάχυ της ζωής, Θρησκευτικός συμβολισμός εις την φύση, Ένας σταυρός με στάχια, Ο απόηχος, Άνοιξη ψυχής, Σταυρική άνθιση, Ένας σταυρός στο χωράφι.*

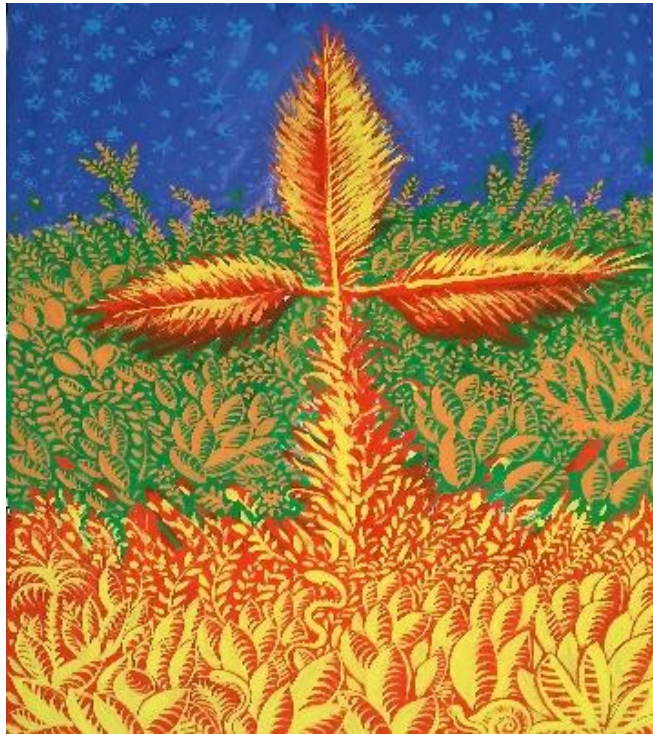
Συναισθήματα και εντυπώσεις που προξένησε στους περισσότερους ήταν ηρεμία, ασφάλεια, ευφορία, αίσθημα οντολογικής αλλαγής, μυστικό δέος. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη γαλήνη που προξένησε ο πίνακας στους φοιτητές.

Έγινε αναφορά στην αρμονική συνύπαρξη ζωηρών και ζωντανών χρωμάτων και θρησκευτικών συμβόλων, στη συνειρμική αναγωγή της Σαρακοστής ,καθώς «θυμίζει περίοδο άνοιξης και ο ουρανός δίνει την αίσθηση του πνευματικού αγώνα», στην σταυροαναστάσιμη πορεία της ζωής, στην πρόγευση του Παραδείσου, στη συμβολική αναπαράσταση του Συμβόλου της Πίστεως μας, στην απεικόνιση του φιδιού, που υποδηλώνει την ύπαρξη του κακού και τους πειρασμούς στους οποίους υποβάλλει τον άνθρωπο ο διάβολος.

Δόθηκε οικολογική ερμηνεία και έγινε αναφορά στην αποτύπωση στον πίνακα του προπατορικού αμαρτήματος και των συνεπειών του στη φύση και τον άνθρωπο, ενώ τονίστηκε ότι ο Σταυρός, το σύμβολο της θυσίας του Χριστού, οδηγεί τον άνθρωπο στη σωτηρία.

Τελικά, «Μια πορεία σταυρική είναι η ζωή μας, πάθη, πτώσεις, πόνος, φουρτούνα, δυστυχία ακόμα και η φύση υποκλίνεται στην Σταύρωση και στο μαρτύριο Εκείνου του Πρώτου, Αθώου και πιο Αγνού. Κύριε σε παρακαλώ χάρισέ μου την Ανάσταση από όλα αυτά που με σταυρώνουν». **Ροδάνθη Ανδρουλιδάκη-Πετράκη**, Επικ. Καθηγήτρια ΠΑΕΑΚ

## Επίμετρο: Η μαρτυρία του καλλιτέχνη



Ο πίνακας αυτός μέσα από το πρωτοχριστιανικό και πάντα αιώνιο και επίκαιρο σύμβολο Του ΦΟΙΝΙΚΑ ΤΗΣ ΔΟΞΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ μας δίνει νύξεις για το μυστήριο της ταπεινής αγαπητικής θυσίας του ΣΤΑΥΡΟΥ! Ο Σταυρός εικονίζεται ως χρυσός, ως κόσμημα της οικουμένης, ως δόξα του Εσταυρωμένου. Ο πίνακας δείχνει επίσης με τα χρώματα του που παραπέμπουν σε κοσμήματα από σμάλτο, τη χαρά ολόκληρης της κτίσεως (θερμό κόκκινο η γη, γλυκό γαλάζιο ο ουρανός). Όμως ο πίνακας έχει μέσα του και μια ...μαγική εικόνα. Πρόκειται για «πεντζικικό» υπαινιγμό. Κατά έμπνευση του αιμνήστου Πεντζίκη (ο οποίος μας έμαθε να ανακαλύπτουμε και να αγαπάμε και τα μικρά και ταπεινά και διακριτικά) βάλαμε ανάμεσα στη χλόη και τα βότανα κάποια ταπεινά ζούδια, σαλιγκαράκια, σαυρίτσες, σκουληκάκια κ.λπ. Υπαινισσόμενοι την ΚΕΝΩΣΗ της ενυπόστατης ΑΓΑΠΗΣ, η Οποία -κατά τον ποιητή Καρούσο- είναι «ΣΤΕΦΑΝΩΜΕΝΗ ΜΕ ΑΓΚΑΘΙΑ»!

*Πρωτοπρεσβύτερος Σταμάτης Σκλήρης*

## Η Επιστολή

Σεβαστέ κύριε Καθηγητά, αγαπητοί αδελφοί και αδελφές εν Χριστώ,

Χρωστάω σε Σας ευγνωμοσύνη που ασχοληθήκατε, με την προτροπή του καθηγητού Αλεξάνδρου Σταυρόπουλου, με ένα μικρό εικαστικό πόνημά μου, τον φοίνικα, που πήρε τη μορφή του αιώνιου συμβόλου των Χριστιανών, του τιμίου και Ζωοποιού Σταυρού, ο οποίος ταυτίζεται με τον Εσταυρωμένο και Αναστάντα.

Δεν μπορείτε να φανταστείτε πόσο εντύπωση μου έκαναν οι παρατηρήσεις Σας. Και πάντοτε να έχετε υπόψιν Σας πως καλοπροαίρετες παρατηρήσεις σε κάτι που φτιάξαμε, πρέπει να γίνονται δεκτές με χαρά κι ευγνωμοσύνη από μας, διότι ανοίγουν απρόσμενα μονοπάτια για να προσεγγίσουμε κάποιο θέμα υπερβαίνοντας την μονομέρεια του φτωχού μας ΕΓΩ. Κανένας δεν μπορεί να τα σκεφθεί και να τα φαντασθεί όλα. Οι σκέψεις Σας και οι ονομασίες που προτείνατε για το έργο αποτελούν σπουδαία πηγή εμπνεύσεως για μένα.

Στο εργάκι αυτό δεν επεχείρησα να ιστορήσω την εικόνα της Σταυρώσεως, η οποία αποτελεί συστατικό μέρος της ευχαριστιακής μας λατρείας. Αλλά ξεκινώντας από το θείο σύμβολο, ανέπτυξα ελεύθερα το αρχικό σύμβολο ως ενδυόμενο το σχήμα ενός δένδρου, του φοίνικα. Όμως επεδίωξα να λάμπει η παράσταση σαν χρυσό κόσμημα, με το κίτρινο χρώμα που προσέθεσα σε κάθε επιμέρους αυτού του μικρού φυτικού διακόσμου. Αυτόν τον φυτικό διάκοσμο συναντούμε μεταξύ των ιερών παραστάσεων σε κάθε ορθόδοξο ναό. Δεν αποτελεί απλό ντεκόρ, αλλά έχει τη θεολογική του σημασία.

Αν ανατρέξουμε στη ζωγραφική των κατακομβών, η οποία υπό τα σύμβολα, τα οποία αγνοούσαν οι μη Χριστιανοί, έκρυβε το μυστήριο του Χριστού και του Παραδείσου, θα ερμηνεύσουμε τη θεολογική σημασία του φυτικού διακόσμου στην ιστόρηση των ορθοδόξων εκκλησιών. Στις κατακόμβες οι πρώτοι Χριστιανοί ζωγράφιζαν πάνω από το σκηνώμα του μάρτυρος, τον άγιο σε μετωπική στάση με τα χέρια υψωμένα σε προσευχή και στο φόντο ζωγράφιζαν βλαστούς, φύλλα και λουλούδια για να τονίσουν πως ο ΑΓΙΟΣ ΖΗ εν Χριστώ μέσα στον κήπο που είναι ο Παράδεισος (Εδέμ σημαίνει κήπος). Αυτά τα λουλούδια του Παραδείσου ζωγραφίζονται επί 2,000 χρόνια στους ναούς μας όχι ως απλό τυχαίο decor, αλλά ως θεολογική ερμηνεία των τοιχογραφιών.

Είναι σαν να μας λένε: όλοι οι άγιοι που βλέπετε ζωγραφισμένους δεν πέθαναν, αλλά ζουν εν Χριστώ και ο αγιογραφημένος Ναός μας αποκαλύπτει

όχι απλώς την ιστορική τους πρόσκαιρη παρουσία στη γη, αλλά την εσχατολογική αναστάσιμη αιώνια φανέρωση της όλης Εκκλησίας μετά την Δευτέρα Παρουσία του Αναστάντος Χριστού.

Μπορούμε, λοιπόν, κι εμείς τώρα υπό μίαν ευρείαν έννοιαν να πούμε, πως το κόσμημα με τον χρυσό σταυρό-φοίνικα λάμπει για να προεικονίζει την εσχατολογική δόξα του Χριστού, αλλά και ολόκληρης της κτίσεως, στην αιώνια Βασιλεία του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Επομένως η ζωγράφηση φυτών στους τοίχους των Ναών μας προσλαμβάνει οικολογική σημασία, διότι τα τόσο εύθραυστα λουλούδια, που η ομορφιά τους «έχει μια μόνην ασχημιά» (Αττίκ), το ότι μαραίνονται, δεν μαραίνονται στις αγιογραφίες, όπως και τα κεριά δεν εικονίζονται ποτέ σβηστά και ο ήλιος ποτέ δεν δύει στον ανέσπερο Παράδεισο.

